

CASTELLS CATALANS

GELTRÚ

Nom del castell: Geltrú
Data de construcció: XII
Municipi: Vilanova i la Geltrú
Comarca: Garraf
Altitud: 24 m
Coordenades: E 1.727824 N 41.227007
(Geogràfica - ETRS89)
Com arribar-hi: situat dins del mateix nucli urbà.

Les primeres notícies històriques de la Geltrú, que pertanyia al terme del castell de Ribes, de domini episcopal, daten de la fi del segle X, i l'anomenen Vila Episcopal. Era situada prop del torrent que feia de límit occidental del terme de Ribes amb el de Cubelles, que era de domini del comte.

Vers l'any 1080 s'esmenta el lloc de Guisaltrud, que abans es deia la Bisbal. Els bisbes de Barcelona tenien infeudat el lloc de Ribes, amb els seus annexos de Miralpeix, Sitges i la Geltrú, als descendents de Mir Geribert, que prengueren el cognom de Ribes. Arnau i Ramon de Ribes es disputaren la castlania del castell de la Geltrú i finalment se sotmeteren a l'arbitratge de llur senyor, el bisbe de Barcelona, que la concedí a Arnau, el qual es casà amb Guillema de Banyeres.

Els Ribes tingueren per molts anys el castell de la Geltrú, a la segona meitat del segle XIII posseïren la castlania els Manresa, que primer eren sotscastllans dels Ribes, i, posteriorment, passà a diversos altres llinatges fins que el 1359 els darrers senyors, els Sant Just, vengueren el castell i el terme de la Geltrú al municipi que des del

1359 formava la Geltrú amb Vilanova de Cubelles i Cubelles.

La Geltrú es constituí en consell separat en 1636-47, però des d'aleshores ha restat sempre unida a Vilanova. La parròquia de Santa Maria de la Geltrú és documentada en un testament del 1230. El 1058 el terme del castell de Cubelles, de domini comtal, arribava fins al torrent que el separava del terme del castell de Ribes, concretament amb el castell de la Geltrú. A mesura que el terme es repoblava, es formaren caseries més a prop d'aquest castell que no del de Cubelles, entre les quals hi havia les d'Adarró, Enveja i Creixell.

El 1232 s'esmenta la quadra de Vilanova, dins el terme del castell de Cubelles. Jaume I, el 1274, concedí una carta de franqueses als qui anessin a poblar els llocs de Vilanova, prop de la Geltrú, i de Sallacuna, vora la mar. Es manté la tradició que els primers pobladors de Vilanova de Cubelles eren habitants del castell de la Geltrú, que abandonaven a causa de les imposicions senyorial i dels mals usos exigits pels senyors d'aquest castell, cosa que es fonamenta, entre altra documentació, pel testament de Ponç de Ribes, del 1258, que tracta del que caldria restituir als homes de la Geltrú, per les injúries que el senyor els havia fet, i per la promesa reial que el 1275 obtingué Ferrer de Manresa, senyor de la Geltrú, segons la qual aquest no admetria a la nova població o Vilanova cap home que procedís del castell de la Geltrú. Des del seu origen, Vilanova de Cubelles gaudí de la protecció reial i del privilegi d'haver estat declarada per sempre unida a la corona, promesa que fou oblidada més d'una vegada, ja que els monarques vengueren o empenyoraren la vila en casos de necessitat. Però, al cap i a la fi, i sempre amb grans sacrificis per part dels vilanovins, acabaren confirmant els antics privilegis i concedint-ne de nous, que afectaven tot el terme de Cubelles, si bé, aviat, el veïnat més important fou el de Vilanova.

Alfons III, el 1335, autoritzava l'elecció anual de 4 jurats i 10 consellers, en crear el govern mu-

nicipal del terme, el qual es va enfortir considerablement amb les normes donades el 1368 per Pere III, que permetien nomenar un batlle comú per als termes dels castells de la Geltrú i de Cubelles i pel lloc de Vilanova, amb poders jurisdiccionals, com els del batlle reial de Barcelona i del veguer de Vilafranca. El mateix rei demostrà el seu interès per la vila concedint l'autorització de càrrega i descàrrega a les platges de Cubelles i de Vilanova (1340) i, més tard, de la Geltrú (1388), l'autorització del mercat setmanal (1358) i de la fira anual (1381). Data important és la del 1363, any en què el bisbe de Barcelona Guillem de Torrelles creà la parròquia de Vilanova de Cubelles sota l'advocació de Sant Antoni, segregant-la de l'antiga parròquia de Santa Maria del castell de Cubelles. N'establí el límit a partir de la muntanya, on era costum de tenir la talaia, que s'anomenava de Nombres o de Reembres, i després baixava pel Puig Torrat fins a la mar, pel lloc de Cesdonso de Cerdans. Se n'exceptuava la quadra de Rocacrespa, que continuaria essent de la parròquia de Santa Maria de Cubelles, encara que fos dins la demarcació de la nova parròquia de Sant An-

toni, que comprenia també els llocs d'Enveja i de Creixell i els masos de Vila-rodona, Soterrània i el Piulart. Aquests límits parroquials foren alterats posteriorment en benefici de Vilanova.

El 1366 el rei Pere III concedí als prohoms de Vilanova de Cubelles l'autorització per a fortificar la vila, ratificada el 1366 pel primogènit Joan, que nomenà Guillem de Canet, castlà del castell de Cubelles, per a dirigir les obres de l'aixecament de muralles i torres i fer valls per a la custòdia de la vila. Abans de la fi del segle XIV Pere III va donar els llocs de Vilanova, amb Cubelles i la Geltrú, a Bernat de Fortià, germà de la reina Sibil·la (1379). A la mort del rei Pere (1387) el nou rei, Joan I, els va donar a la reina Violant i aquesta, l'any 1415, els va cedir a Guerau Alemany de Cervelló, per bescanvi amb la vila i baronia de Cocentaina. Després de tres anys de pledejar, i mitjançant el pagament de 12.000 florins, les tres viles van retornar a la corona i el rei Alfons el Magnànim va concedir-los el privilegi d'ésser declarades membres i carrers de la ciutat de Barcelona (1415).

El segle XV fou desastrós per a la vila. La pesta i la guerra contra Joan II li causaren greus danys que portaren com a resultat la misèria i el despolament, i trigà moltíssims anys a recuperar-se. A la segona meitat del segle XVI la vida local es reactivà i la població experimentà un creixement gràcies a una nova onada d'immigrants, sobretot francesos. A llevant del temple de Sant Antoni s'habilità el que es va dir cementiri dels Gavatos i el 1572 es constituí la confraria dels Forasters. El comú realitzà un somni antic: la compra del castell i el terme de la Geltrú, amb tots els seus drets i rèdits, pagant 6.000 lliures a Cèsar de Sant Just (1576) i 900 lliures a Lluís d'Icard (1577) pels respectius drets de castlà i sotscastlà. A partir d'aleshores, els comuns de Cubelles i Vilanova passaren a ser els senyors directes del castell i el terme de la Geltrú; el 1599 fou concedit un privilegi reial que autoritzava l'exportació anual de 100 bótes de vi de collita pròpia, incentiu més que suficient per a impulsar l'agricultura amb l'extensió de les vinyes i l'activació d'una infraestructura elemental de vinaters, magatzemistes, mercaders, fabricants d'aiguardent, boters i mariners que, durant més de tres segles, proporcionaren una sorprenent vitalitat a Vilanova i la Geltrú.

La gran pesta de l'any 1642 i les destruccions causades per les guerres el 1649 i el 1714 no impediren la continuïtat del desenvolupament local, si bé n'afebliren el ritme. En qualsevol cas, abans de l'incendi i el saqueig de Vilanova l'any 1714, la vila ja sobrepujava al cap de la vegueria en nombre d'habitants i en moviment mercantil. Acabada la guerra i perduts tots els antics privilegis, quedaren definitivament separats els municipis de Vilanova i la Geltrú i de Cubelles i, suprimides les vegueries, passaren a formar part del corregiment de Tarragona.

A poc a poc, l'activitat econòmica va prendre importància, i l'exportació de vins conferí a la vila una creixent prosperitat; els seus mariners foren els primers que s'aprofitaren de l'autorització de comerciar amb Sobrevent donada el 1765 per

Carles III, mesura precursora de la llibertat de comerç decretada el 1778. Aquesta prosperitat econòmica afavorí la construcció d'alguns edificis de caire monumental. També en aquesta època s'enderrocaren les antigues muralles.

L'important desvetllament artístic i cultural que hi hagué durant el primer terç de segle XX, va fer possible la restauració del gairebé perdut castell de la Geltrú (1920).

Extret del web:
<http://www.enciclopedia.cat/>

L'edifici

Es una construcció de planta força rectangular de dos pisos i amb un pati central. La façana principal mostra un portal rodó dovellat i quatre finestres constituïdes per dos arcs de mig punt sostinguts per una columna prima. Aquesta façana té l'únic senyal de fortificació de l'edifici, un matacà de defensa de la porta.

Finalment, als anys 90 del segle XX l'edifici va ser restaurat per albergar l'Arxiu Comarcal del Garraf.

Jordi Gironès
Desembre 2012

